

Na początku XX wieku Konstantin Stanisławski stojący na czele Moskiewskiego Teatru Artystycznego (MChT) zdobył międzynarodowe uznanie m.in. dzięki swojemu nieustannemu poszukiwaniu *gramatyki aktorstwa* – spójnego, systematycznego treningu aktorskiego, który umożliwiłby aktorowi rzeczywiste przeżywanie roli i komunikowanie widowni bogactwa wewnętrznych przeżyć aktora, zamiast tylko zewnętrznego naśladownictwa, pustego odgrywania min i gestów. Jego System wywarł wielki wpływ przede wszystkim na teatr amerykański. Historyczne tournée MChTu (1923 i 1924) wywołały w Amerykanach zachwyt nad tym, co można osiągnąć w sztuce teatru i aktorstwa zespołowego. Teatr amerykański posiadał pieniądze i umiejętności techniczne, ale nie miał tradycji „prawdziwego teatru repertuarowego, składającego się z zespołu artystów kształconych wedle tych samych metod, zgodnych co do celów i idei, którzy od lat pracowaliby razem” (F. Hirsch, 1984). Dlatego Ryszard Bolesławski, aktor polskiego pochodzenia, niegdysiejszy uczeń Stanisławskiego, założył w Nowym Jorku American Laboratory Theatre (ALT), placówkę na kształt I Studio MChT, w którym przekazywał amerykańskim artystom swoją wiedzę o Systemie. Wykłady Bolesławskiego zaczęto nazywać „nową religią, która obudzi i wyzwoli kulturę amerykańską” (Roberts, 1981), ale ponieważ zarówno on, jak i Stanisławski, zaczęli publikować dopiero później, przekazywane przez niego idee początkowo nie wychodziły poza salę prób i cała generacja amerykańskich artystów musiała poznawać tajniki Systemu poprzez przekaz ustny. Wśród jego uczniów byli późniejsi założyciele Group Theatre (1931-1941) i następnie Actors Studio (1947 do dziś), którzy przekazywali uzyskaną wiedzę kolejnym pokoleniom aktorów. Idee Stanisławskiego szybko zakorzeniły się w kulturze amerykańskiej, ale jako wytwór obcej kultury wymagały translacji na idiomy czytelne dla Amerykanów. Translacja ta dokonała się za sprawą działalności ww. szkół, zaś System przekształcił się w Metodę Lee Strasberga, styl aktorski paradoksalnie uznawany za „typowo amerykański” (F. Hirsch, 1984), a jednocześnie silnie kształtujący główny nurt kultury popularnej. Między Systemem a Metodą zachodzą istotne różnice, a jednak, na co wskazuje S. Carnicke (E. Margolis, L. Renaud eds., 2010) wielu praktyków wciąż te dwie odmienne szkoły utożsamia, błędnie interpretując założenia zarówno tej pierwszej, jak i drugiej.

Celem moich badań jest wykazanie, jak bardzo amerykańska sztuka teatralna i filmowa zakorzeniona jest w tradycjach europejskich. Badam, jakie czynniki umożliwiły amerykańskim artystom transformację i adaptację rosyjskich tradycji teatralnych i to do tego stopnia, że wytworzony przez nich styl gry aktorskiej zaczęto uważać za fundamentalnie amerykański. Ten intensywny, osobisty, realistyczny styl aktorstwa tworzony w latach 50. przez Lee Strasberga (zainspirowanego tym, czego nauczył się od Bolesławskiego, a więc byłego ucznia Stanisławskiego) charakterystyczny jest dla wielu słynnych aktorów i zdobywców Oscara (m.in. Jamesa Deana, Marilyn Monroe czy Ala Pacino).

Główną perspektywę metodologiczną moich badań stanowi teoria transmisji kulturowej, której służą szczegółowe cele badawcze. Prowadzę badania z wykorzystaniem kwerend archiwalnych oraz analizy porównawczej różnych rodzajów treningu aktorskiego stosowanego w studiach i laboratoriach teatralnych na poszczególnych etapach rozwoju Systemu. Wykorzystując narzędzia analizy przekładu, badam pisemną spuściznę Stanisławskiego oraz jej przekłady na język angielski. By zbadać wpływ rosyjskiego systemu gry na amerykańską kulturę filmową, poddaję szczegółowej analizie wybrane produkcje filmowe z udziałem aktorów kształconych wg Systemu/Metody oraz analizuję wykorzystywane przez nich środki aktorskiego wyrazu (stopniowe zmiany w wykorzystaniu poszczególnych środków uwarunkowane zostały przebiegiem i charakterem transmisji Systemu). Pełna realizacja zamierzonych przeze mnie celów będzie możliwa dzięki stażowi w School of Dramatic Arts na University of Southern California w Los Angeles i współpracy z Sharon Marie Carnicke, amerykańską reżyserką i badaczką teatru, autorką m.in. monografii *Stanislavsky In Focus* oraz licznych artykułów dotyczących teatru (głównie rosyjskiego) oraz sztuki filmowej.